

*„Życie i twórczość
Adama Mickiewicza”*

Lata młodości

Adam Mickiewicz urodził 24 grudnia 1798 roku się w Zaosiu lub Nowogródku na Litwie, kilka lat po ostatnim rozbiore Polski. Gdziekolwiek jednak się urodził, było to na pięknej, nadniemeńskiej ziemi nowogródzkiej, pośród lasów i jezior. Rodzina jego należała do wielotysięcznej rzeszy drobnoszlacheckiego gminu, który po upadku Rzeczypospolitej stracił dotychczasowy sens istnienia. Ojciec Adama był adwokatem przy niższych sądach w Nowogródku, dbał o wykształcenie synów posyłając do powiatowej szkoły, planując dla nich studia uniwersyteckie. Ale tego już nie doczekał, zmarł w maju 1812 roku. Adam miał wtedy czternaście lat. Jednak właśnie ten rok rodzinnej katastrofy, sieroctwa, zagrożenia bytu całej rodziny zapisał się w pamięci chłopca jako czas wielkiej nadziei.

Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, potem uczył w szkole powiatowej w Kownie. Zyskał gruntowną wiedzę filologiczną, która pozwoli mu później na objęcie wykładów literatury starożytnej na uniwersytecie w Lozannie. Tu też miał możliwość zetknięcia się z jednym z najciekawszych umysłów kraju: z historykiem Joachimem Lelewelem.

Był jednym z założycieli i aktywnym działaczem tajnego patriotycznego Towarzystwa Filomatów, za co został aresztowany wraz z grupą przyjaciół i uwięziony w klasztorze bazylianów w Wilnie. Towarzystwo Filomatów założone zostało w celu ćwiczenia naukowego, mianowicie sztuki pisania, udzielania wzajemnej w naukach pomocy, głosiło zasady równości, której „ani wiek, ni urzędy, ni zaszczyty, ni bogactwa, ni talenty znosić nie mają”. Chciało wychować ludzi oświeconych, których celem byłaby służba własnemu krajowi. Lata 1824-1829 spędził w centralnej Rosji, w Odessie, Moskwie i Petersburgu, gdzie wszedł w środowisko elity postępowej inteligencji rosyjskiej. W 1829 r. wyjechał w podróż po Europie. Zwiedzał Niemcy, Szwajcarię i Włochy. Nawiązał liczne kontakty w międzynarodowym środowisku artystycznym. Po wybuchu powstania listopadowego w 1830 r. bezskutecznie usiłował wrócić do kraju. Od 1832 r. mieszkał w Paryżu, z przerwą na pobyt w Lozannie, gdzie wykładał literaturę łacińską oraz w Rzymie, gdzie próbował uzyskać poparcie papieża Piusa IX dla ruchów wolnościowych tzw. Wiosny Ludów.

Mickiewicz siedział w więzieniu od końca października 1823 roku do kwietnia roku następnego. Wyszedł na wolność za poręczeniem Joachima Lelewela. W sierpniu car Aleksander zatwierdził wyrok na filomatów i filaretów. W końcu października 1824 roku Mickiewicz wraz z przyjaciółmi musiał opuścić Wilno. W strony rodzinne poeta już nigdy nie powrócił.

W Rosji

Pięcioletni pobyt Mickiewicza w Rosji był owocnym czasem dla niego. Od razu znalazł się wśród literackich elit Moskwy i Petersburgu. Jego improwizacje wzbudzały zachwyty. Miał też powodzenie u kobiet. Jego utwory przekładano na różne języki. Muzy mu sprzyjały, napisał „Sonety krymskie” i „Konrada Wallenroda”. W trakcie podróży zmienione zostało rozporządzenie dotyczące przeznaczenia wileńskich zesańców. Mieli zostać zatrudnieni nie na ogarniętym spiskami południu, lecz w środkowych guberniach. Mickiewicz przybył do Petersburga 20 listopada 1824 roku. Poprzedniego dnia Newa wystąpiła z brzegów. Widział więc skutki powodzi. Stolica carów była pierwszym tak dużym miastem, jakie poeta zobaczył, stolicą imperium, do którego należała Litwa. Tu prowadziły szlaki wszystkich spraw administracyjnych i sądowych zaczynanych na dalekiej prowincji. Tu były głównie urzędy i dwór, z którego szły Najwyższe Rozporządzenia. Mickiewicz miał być trybem w wielkim mechanizmie cesarstwa, nie wiedział jeszcze dokładnie jakim. Swój przyjazd opisze po kilku latach w Ustępie III części „Dziadów”:

*Szło kilku ludzi między tym natłokiem.
Różni od innych twarzą i odzieniem,
Na przechodzących ledwo rzucą okiem,
Ale na miasto patrzą z zadumieniem.
Po fundamentach, po ścianach, po szczytach,
Po tych żelazach, i po tych granitach
Czepiają oczy: jakby próbowali,
Czy mocno każda cegła osadzona;
I opuścili z rozpaczą ramiona,
Jak gdyby myśląc: człowiek ich nie zwali!
Dumali, — poszli. Został z jedenastu
Pielgrzym sam jeden. Zaśmiał się złośliwie,
Wzniósł rękę, ścisnął i uderzył mściwie
W głaz, jakby groził temu głazów miastu.
Potem na piersiach założył ramiona
I stał dumając i w cesarskim dworze
Utkwił źrenice dwie, jako dwa noże;
I był podobny wtenczas do Samsona,
Gdy zdradą wzięty i skuty więzami
Pod Filistynów dumał kolumnami.*

W Petersburgu zawierał znajomości z rodakami, m.in. ze znanym orientalistą Józefem Sękowskim, także z przepowiadającym przyszłe wydarzenia malarzem, Józefem Oleszkiewiczem, który wywarł na Mickiewicza duży wpływ.

W gościnnym, znanym z zabaw w dworze w Pustowarówce poznał Adam Joannę Zaleską, stanie się jej wielką miłością, spotka ją jeszcze w Odessie.

Pobyt w Rosji, owocny dla twórczości Mickiewicza, był pobytem przymusowym. W miarę upływu czasu rosła nostalgia, patriotyzm poety nabierał nowego odcienia: bolesnej tęsknoty za krajem, do którego nie mógł powrócić. Tęsknota ta ubierała utraconą ojczyznę w nowy, idealny urok, którego nie mogły przyćmić najpiękniejsze krajobrazy Krymu. Owocem wrażeń z tej podróży był cykl „Sonetów krymskich”.

Podróżny

Rozpoczęła się podróż po Europie. Przed Adamem Mickiewiczem, który dotąd nie opuszczał granic carskiego imperium, otwierały się kolejno kraje i miasta, o których przedtem tylko czytał i słyszał: Berlin, Praga, Rzym, Florencja, Neapol, Genewa, Paryż – gdzie spotykał znakomitych ludzi owej epoki.

Rzym był dla Mickiewicza od wyjazdu z Rosji pierwszym miejscem długiego postoju. Poznawał ruiny i ślady starożytności, gruntował wiedzę, którą potem spożytkuje w Lozannie.

W kwietniu 1828 roku grono przyjaciół rosyjskich żegnało ucztą polskiego poetę. Wręczono mu pamiątkowy puchar – Mickiewicz wyjeżdżał z Moskwy na stałe. Udał się do Petersburga, by czynić starania o powrót na Litwę lub wyjazd za granicę. Tu również nawiązał szereg bliskich znajomości: z poetą Żukowskim, z bajkopisarzem Kryłowem, z niewidomym Kozłowem, tłumaczem jego „Sonetów”. Z domów polskich najbliższa zażyłość łączyła go z domem słynnej pianistki Marii Szymanowskiej, matki dwóch dorastających panienek: Heleny i Celiny, ta ostatnia została jego żoną. W zabiegach o pozwolenie na wyjazd usiłował mu pomóc Puszkina. Starając się o pozwolenie na podróż do krajów Europy Zachodniej, prośbę motywował fatalnym stanem zdrowia i koniecznością odbycia kuracji w cieplejszym klimacie. Przyznano mu paszport, a następnie bardzo prędko nadszedł rozkaz cofnięcia pozwolenia na wyjazd. Mickiewicz przyspieszył wyjazd, nie zdążył pożegnać się z najbliższymi mu w Petersburgu domami. 15 maja 1829 roku odplynęła statkiem angielskim z Kronsztadu.

Niespełna pięć lat wcześniej przybył do Rosji jako młody, głośny już w swoim kraju poeta, który jednak nawet nie marzył o międzynarodowej sławie. Opuszczał ją jako twórca na europejską miarę i rozgłosie, którego zbiorowe edycje drukowano nie tylko we Lwowie czy w Poznaniu, ale również w Petersburgu i Paryżu. Liczne tłumaczenia jego poezji na rosyjski budziły zainteresowanie w literackich kręgach innych krajów. W Polsce czytający ogół nie miał wątpliwości, iż literatura polska zyskała wielkiego poetę, poetę epoki romantyzmu.

Ponad dwuletnie podróże Mickiewicza po Europie to okres chłonięcia nowych zdarzeń, spotkań z wybitnymi ludźmi i dosyć nikłej twórczości poetyckiej. Pierwszym etapem tych wędrówek były Niemcy, w Berlinie słuchał wykładów Hegla, które nie przypadły mu do gustu. W Pradze zawarł znajomość z poetą i wybitnym uczonym czeskim, badaczem przeszłości słowiańskiej, Wacławem Hanką. Następnie wraz z dawnym filaretą, poetą Antonim Edwardem Odyńcem, wyruszył w podróż do Szwajcarii, a następnie do Włoch. W Weimarze poznał Goethego.

Zwiedził Mediolan, Florencję, Ferrarę, Bolonię i Wenecję, skąd udał się na dłuższy pobyt do Rzymu. *“Rzym mię zagłuszył i kopuła Św. Piotra nakryła wszystkie pamiątki włoskie”* -pisał do przyjaciela. Wieczne Miasto stało się dla niego ulubioną stolicą Europy, którą zawsze będzie wspominał z pewną tęsknotą.

W roku 1830 Mickiewicz zrobił wraz z Odyńcem wycieczkę na południe Włoch, a później spędził trzy miesiące w Szwajcarii. Tam doszła go wiadomość o wybuchu rewolucji we Francji. Na początku listopada powrócił do Rzymu, gdzie żył samotnie. W połowie grudnia 1830 roku dotarła do Rzymu wieść o wybuchu powstania w Polsce.

Podobno usłyszawszy wieść o wybuchu powstania w Polsce Mickiewicz powiedział: *nieszczęście*. Nie wierzył w możliwość zwycięstwa. Parę miesięcy przed powstaniem w Warszawie napisał jeden z najbardziej gorzkich swoich wierszy: "Do matki Polki". Wiersz o tragicznej walce bez nadziei na triumf, a jednocześnie koniecznej, proroczy wiersz o polskim losie, który się spełnił w jego pokoleniu i będzie się spełniał w wielu pokoleniach następnych:

*O matko Polko! Gdy u syna twego
W żrenicach błyszczą geniuszu świetność.
Jeśli mu patrzy z czoła dziecinnego
Dawnych Polaków duma i szlachetność.
Jeśli rzuciwszy rówienników grono
Do starcia bieży, co mu dumy pieje,
Jeżeli słucha z głową pochyloną,
Kiedy mu przodków powiadają dzieje:
O matko Polko! Żle się twój syn bawi!*

.....

*Wcześniej mu ręce okręcaj tańcuchem,
Do taczkowego każ zaprzęgać woza,
By przed katowskim nie zbladnął obuchem
Ani się splotnił na widok powroza;*

W listach Mickiewicza, pisanych do Rzymu już po wybuchu powstania, jest mowa o planach wyjazdu do Polski, lecz termin tego wyjazdu ciągle jest odsuwany z przyczyn nie wyjaśnianych przez poetę. Mickiewicz wyjeżdża z Rzymu kilka miesięcy po wybuchu warszawskim – w drugiej połowie kwietnia 1831 roku. Nie jedzie na północ do kraju, ale przez Genewę do Paryża. Szybko opuścił stolicę Francji, jechał przez Niemcy do kraju.

Twórczość

„Ballady i romanse”:

Mickiewicz pozostawił ogromną i zróżnicowaną spuściznę literacką, obejmującą lirykę, poematy epickie, dramaty, publicystykę, w tym wiele fragmentów i utworów niedokończonych. Po wczesnych próbach utrzymanych w konwencji klasycystycznej opublikował 1822 roku „Poezję”, które uznaje się za początek polskiego romantyzmu. W przedmowie i balladzie „Romantyczność” sformułował nowy program literatury odwołujący się do wierzeń i wyobrażeń ludowych, świata uczuć i wyobraźni przeciwko „mędrca szkiełku i oku”, wrażliwości na przyrodę i obecność „niewidzialnego”. W poezji tej zatarte zostały gatunki, wykorzystana została poetyka klechdy, ballady i dумы. Najbardziej znane utwory to wspomniana „Romantyczność”, „Świtez”, „Świtezianka”, „Trzech Budrysów”, „Parys”.

Tom II „Poezji” zawierał „Dziady” cz. II i IV oraz poemat historyczny „Grażyna”. „Powieść litewska”, to opowieść o litewskiej księżnej, która w przebraniu mężczyzny staje na czele walki z Zakonem Krzyżackim, jest pierwszą próbą wykreowania romantycznego pojęcia patriotyzmu i ojczyzny jako lokalnej wspólnoty.

W 1829 roku w wyniku podróży do Rosji opublikował Mickiewicz „Sonety” (Krymskie i Odesskie), które w wyrafinowanej klasycystycznej formie opisywały mistyczne poczucie jedności z przyrodą, przeżycie jej jako sacrum.

„Konrad Wallenrod”:

Utwór o bardzo silnym oddźwięku politycznym, wyznaczył nowy etap w twórczości Mickiewicza. Zostało w nim po raz pierwszy sformułowane tak ważne dla późniejszej twórczości Mickiewicza i dla całej polskiej literatury romantycznej pojęcie poety – wieszcz narutowego. Opowieść o Wielkim Mistrzu Krzyżackim, który odkrywa swoje litewskie korzenie i kierowany patriotycznymi uczuciami doprowadza do klęski Zakonu, sprzeniewierzając się tym samym honorowi i kodeksowi rycerskiemu, odczytywana była jako metafora konfliktu moralnego przeżywanego wówczas przez uczestników spisków patriotycznych.

„Dziady”:

W Dreźnie powstały „Dziady cz. III”. Wraz z wcześniejszą cz. II i IV tworzą całość charakterystyczną dla dramatu romantycznego: fragmentaryczną, luźno skomponowaną, niejednorodną stylistycznie. Cz. II i IV nawiązują do pogańskiego obrzędu wywoływania duchów zmarłych. Przedstawiają ludową wiarę w jednoświata widzialnego i niewidzialnego i możliwość wzajemnej ingerencji oraz aprobatę dla prostego, intuicyjnego kodeksu moralnego. Cz. IV kreuje także jedną z wersji bohatera romantycznego - nieszczęśliwego kochanka - Gustawa. Cz. III osadzona jest we współczesnych Mickiewiczowi realiach, nawiązuje do uwięzienia i procesu młodzieży filomackiej. Dzieje się w celach więziennych i w salonach carskich urzędników. Cz. IV i III łączy osoba bohatera: nieszczęśliwy kochanek Gustaw przeistacza się w Konrada - patriotę i buntownika. Kulminacyjnymi fragmentami tej części są tzw. Wielka Improwizacja (monolog Konrada skierowany przeciwko Bogu, który dopuszcza do zbrodni na narodzie) oraz Widzenie ks. Piotra (w pokorze i miłości bożej doznaje on wizji przyszłej odrodzonej Polski). Ostatnią częścią „Dziadów” drezdeńskich jest epicki „Ustęp” skierowany przeciw carskiemu despotyzmowi, a zakończony wierszem „Do przyjaciół Moskali”.

„Pan Tadeusz”:

W Paryżu Mickiewicz napisał i opublikował prawdopodobnie najważniejsze swoje dzieło - „Pana Tadeusza” czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812, w dwunastu księgach wierszem. Wykorzystując m.in. tradycje powieści historycznej, powieści poetyckiej, eposu, poematu opisowego, stworzył „poemat narodowy” jedyny w swoim rodzaju, nie mający odpowiednika w literaturze. Posługując się różnorodnymi konwencjami, używając liryzmu, patosu, ironii, realizmu, odtworzył świat szlachty litewskiej w przededniu nadejścia armii napoleońskiej. Barwny korowód sarmatów, skłóconych często i intrygujących jednoczy się w poemacie w poczuciu więzi patriotycznej w nadziei na rychłe odzyskanie wolności. Jednym z głównych bohaterów poematu jest otoczony tajemnicą ksiądz Robak, emisariusz napoleoński, w przeszłości - jak się okazuje - szlachecki zawadiaka odkupujący grzechy młodości służbą ojczyźnie. Zakończenie poematu przepojone jest radością i nadzieją, której - jak autor już wiedział - historia nie potwierdziła. Dzieło miało służyć „pokrzepieniu serc” w oczekiwaniu na lepszą przyszłość.

Późny okres twórczości i publicystyka

Z ważniejszych utworów Mickiewicza warto jeszcze wymienić pisane w latach 1839-40 tzw. liryki lozańskie czyli cykl wierszy przepełnionych mistycznym poczuciem jedności z przyrodą, zawierających refleksję nad czasem, wiecznością i przemijaniem. Teksty publicystyczne Mickiewicza wpisane są w nurt romantycznego mesjanizmu, obecnego również m.in. w myśli francuskiej (Saint-Martin, de Maistre, de Lamennais, saint-simoniści) oraz w filozofii i literaturze niemieckiej. Różne nurty mesjanizmu łączyło przekonanie, że po okresie cierpień i chaosu nastąpi Wielka Przemiana, porównywalna z powtórным przyjściem Zbawiciela, a przyniesie ona wcielenie zasad chrześcijańskich w życie społeczne i polityczne. W różnych wersjach mesjanizmu rola odkupiciela miała przypaść bądź wybitnym jednostkom, bądź zbiorowościom.

Ostatnie lata

Europę po stłumieniu Wiosny Ludów ogarniała fala represji. Rozbitkowie Legionu Włoskiego przebywający w Grecji pisali do Adama Mickiewicza: „Nie uchyliłiśmy czoła naszego, nie ubliżyliśmy chorągwi narodu naszego i Tobie, mistrzu, ojciec nasz (...)”. Twórczość Mickiewicza jeszcze za jego życia stała się własnością nie tylko Polaków. Początki światowej sławy Mickiewicza są bardzo wczesne. Kraje słowiańskie, przede wszystkim Rosja i Czechy poznały go jeszcze za jego życia w licznych przekładach, na których czoło wysunęły się tłumaczenia „Ballad”, „Sonetów” i „Konrada Wallenroda”. W Europie Zachodniej rozstawiły go nade wszystko początkowo „Księgi pielgrzymstwa”, tłumaczone na mnóstwo języków. Grono najwybitniejszych historyków literatury przygotowało szesnastotomową edycję, obejmującą cały dorobek poety wraz z jego wykładami, przemówieniami i korespondencją.

Adam Mickiewicz – z roku 1854

Śmierć

Adam Mickiewicz zmarł 26 listopada w 1855 roku w Konstantynopolu. Po pierwszym pogrzebie poety odbył się drugi. Przed zbliżającym się stuleciem urodzin, w roku 1890 sprowadzono jego trumnę na Wawel. Było w tym uznanie szczególnej roli Mickiewicza i jego poezji w życiu narodu, niemającego swojego państwa, żyjącego pod trzema zaborami. Mickiewicz był znakiem i symbolem jego tożsamości.

Pogrzeb Mickiewicza w katedrze wawelskiej miał ogromne znaczenie. Z tej okazji wygłoszono mnóstwo mów, napisano sporo wierszy, używano jego imienia i jego portretów do patriotycznej reklamy. Wtedy też w stulecie urodzin w Warszawie, Krakowie, a potem we Lwowie i wielu innych miastach wzniesiono pomniki Mickiewicza.

Nie jest dane żadnemu krajowi wydać z siebie więcej niż jednego poetę, który się stanie najwyższą wartością i punktem odniesienia dla literatury swego narodu. Jest Dante we Włoszech, Szekspir w Anglii, Puszkina w Rosji. W Polsce – Adam Mickiewicz. To patron mojej szkoły, do której obecnie uczęszczam.

Pogrzeb Adama Mickiewicza na Wawelu

Album wykonał **Damian Chodurski** klasa VII d

Szkoła Podstawowa nr 34 im. Adama Mickiewicza
w Kielcach.